

SİMCÜRİLER

I

Sımcûr ed-Devâtî

Erdoğan Merçil

Sâmânî Devleti (819-1005)'nin Türk devlet ve hanedânları ile ilişkisi bakımından Türk tarihinde ilgi çekici bir yeri vardır. Gazneliler Devleti Sâmânîler'in hizmetindeki Türkler tarafından kurulmuş, Karahanlılar'ın da Sâmânîler ile birçok ilişkileri olmuş ve neticede bu devleti ortadan kaldırmışlardır. Yine Sâmânîler'den II. İsmâ'il el-Muntasır (1000-1005)'in bu devleti diriltmek için giriştiği başarısız teşebbüs sırasında zaman zaman Selçuklular'dan yararlanmıştı. İşte Sâmânîler hizmetindeki Türk hanedânlardan birisi de Sımcûrîler'dir.

Bu hanedânın kurucusu Sımcûr ed-Devâtî idi. Sımcûr'un isminin manası anlaşılmadığı gibi, kaynaklarda onun Türk olduğu hususunda kesin bir bilgi raslayamadık. Müneccimbaşı¹ onun güzelliği sebebiyle bu şekilde isimlendirildiğini zikrediyor, fakat hangi dilde söylendiğini belirtmiyor. Justi² Sımcûr'un farsça «Gümüş yaban eşeği» anlamında olduğunu zikrediyorsa da doğruluğu şüphelidir. Ancak ismin sonundaki Cûr(Çur)'un türkçede, rütbe ve unvan olarak ve has isimlerin sonunda kullanılması³, Sımcûr'un türkçe bir

1 Müneccimbaşı Derviş Ahmed Efendi, *Sahâîü'l-Ahbâr* trk. trc. İstanbul 1285, II, 273 «Hüsn ü cemâline binaen bu isim ile tesmiye olunmuşdur.»

2 Ferdinand Justi, *Iranisches Namenbuch*, Margburg 1895, 301.

3 H.N. Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, IV, İstanbul 1941, s. 155; A. von Gabain, *Alttürkische Grammatik*, Leipzig 1950, s. 308.

ad ve onun Türk olduğunu açıkça gösteriyor. Ayrıca Sâmânîler'in ordularının büyük bir kısmını Türk gulâmlardan teşkil etmeleri bu görüşümüzü destekler mâhiyettedir. Nitekim, kaynaklarda kesin bir ifade olmamasına rağmen, Barthold, Bosworth, Bullet ve Abbâs İkbâl Aştîyânî gibi tarihçiler Sîmcür veya Sîmcüriler hanedanının türklüğü hususunda en ufak bir şüphe göstermiyorlar⁴.

Sîmcür'un doğum tarihi veya ailesi hakkında şimdilik bir bilgiye sahip değiliz. Ancak onun, Sâmânîler'in daha İslâmî kabul etmemiş Türkler üzerine yaptıkları akınlar veya Türk kabilelerinin birbirlerini yağmaladıkları sırada ele geçirilmiş ve Buhara'ya getirilerek satılmış olması muhtemeldir (söz gelişi, Sebüktegin gibi)⁵. Onu daha sonra Sâmânîler'in bir gulâmı olarak görüyoruz⁶. Bir rivayete göre⁷; Sîmcür Sâmânî emîri I. İsmâ'il b. Ahmed (892-907)'in gulâmı idi. 'Arîb b. Sa'd el-Kurtubî'ye göre ise⁸, II. Ahmed b. İsmâ'il (907-814)'in gulâmı idi. Ancak I. İsmâ'il b. Ahmed zamanında ilk kez göreve tayin edildiğine göre, onun gulâmı olduğu kesinlik kazanıyor. Nitekim Justi⁹ de Sîmcür'un İsmâ'il b. Ahmed'in hizmetkârı olduğunu zikrediyor.

4 W. Barthold, *Turkestan Down to the Mongol Invasion*, London 1968³, s. 228, 239; C.E. Bosworth, *The Ghaznavids, Their Empire in Afghanistan and Eastern Iran 994: 1040*, Edinburgh 1963, s. 29-30; Ayn. mlf., *The Tahirids and Saffarids, Cambridge History of Iran* serisi cild IV, London 1975, s. 130; Ayn. mlf., *The Early Ghaznavids, ayn. seri*, s. 164; Richard W. Bulliet, *The Patricians of Nishapur*, Cambridge-Massachusetts 1972, s. 18; Abbâs İkbâl Aştîyânî, *Tarih-i Mufasssal-ı İran, ez Sadr-ı İslâm tâ İnkırâz-ı Kacarîye* (yeniden nşr. Muhammed Deblî-ı Stîyâkî), hş. 1347, s. 250. F. Köprülü («Hâcib» mad., İA.) Sîmcür ismindeki bir Türk'ün Hârûn er-Reşîd devrinde Hâcib Kebîr görevini yaptığını zikrediyorsa da, onun gösterdiği kaynaklarda bu hâcibin Türk olduğu hususunda bir bilgiye raslayamadık.

5 Bk. E. Merçil, «Sebüktegin'in Pend-nâmesi», *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi* cild VI, cüz 1-2, İstanbul 1975, metin 214 v.dd., trk. trc. 228-229.

6 Bk. 'Abd el-Kerîm b. Muhammed el-Sem'ânî, *Kitâb el-Ensâb* (tıpkı basım nşr. D.S. Margoliouth), G.M.S. London 1912, s. 323.

7 Bk. *Tarih-i Sîstân* (nşr. Melik üş-Şü'erâ Bahâr) Tahran hş. 1314, s. 293; Müneccimbaşı, II, 273. Krş. 'Abd el-Hüseyn Zerrinküb, *Tarih-i İran Ba'd ez-İslâm*, Tahran 1343, s. 659.

8 Bk. *Sûlat Tarih et-Taberi* (nşr. M.J. De Goeje), Leiden 1965², s. 34. غلام

احمد بن اسماعيل

9 Bk. Justi, *ayn. esr.*, s. 301.

Sîmcür'un, gulâmların yetiştirilmesine uygun olarak, iyi bir sivil ve askerî eğitim gördüğü anlaşılıyor. Bundan da ileri Müneccimbaşı onun allâme (çok bilgin) olduğunu zikrediyor¹⁰. Sîmcür'un ismindeki Devâtî (yahud Devâtdâr, Devâdâr)¹¹ unvanından onun önce «divid taşıma ve muhafaza görevini» yaptığı anlaşılıyor. Ancak bu görevin ilk kez Selçuklular tarafından ihdas edildiği ileri sürülüyor¹². Devâtî başka bir anlamda değilse, bu müessesenin Selçuklular'dan da önce var olduğu ortaya çıkıyor. Bu görev önceleri sivilcilere verilmekte idi. Bu bakımdan Sîmcür önce sivil hizmette yer almış olmalıdır. Nitekim, Sâmânîler tarafından Herât'a gönderilen ilk 'âmil Ebû Ali el-Hüseyn (Hasan) b. Ali el-Merverûdî (şehre gelişi 297/900)'den sonra, Sîmcür'un harâc ve ziyâ' (t. ضیعه -ziraat yapılan verimli topraklar, köyler) işi için bu şehre geldiğini görüyoruz¹³.

Sâmânîler'in Sistan'a hâkim olması :

Sîmcür daha sonra Sistan olayları ile tarih sahnesinde kendini gösterdi. Sistan hâkimi Saffârîler'den Leys b. Ali (öl. 929), Fars hâkimi Sebük-eri (Subkeri) karşısında mağlubiyete uğramış ve esir edilerek Bağdad'a gönderilmişti. Bu olaydan sonra Sistan'da onun yerine kardeşi Muhammed b. Ali emîr oldu (1 Muharrem 298/9 Eylül 910). Muhammed diğer kardeşi Mu'addal'ı Sistan (Zerenc şehri)'da iç kalede hapsedmişti. Bu sırada Abbâsî halifesi Muktedir (908-932) Sâmânî Emîri Ahmed b. İsmâ'il'e bir mektubla Sistan'ın idaresini ona bırakan bir ferman yolladı ve bir ordu göndererek o bölgede Saffârîler'in idaresine son vermesini emretti¹³.

10 Müneccimbaşı, II, 273.

11 Devâdâr veya Devâtdâr hakkında fazla bilgi için bk. İ.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, Ankara 1970², s. 299; M. Sobernheim, «Devâtdâr» mad., İA.; D. Ayalon, «Dawâdâr» mad., EI². Ayrıca Gerdîzi (*Zeyn ül-Ahbâr*, nşr. 'Abd el-Hayy Habîbî, Tahran hş. 1347, s. 149 دويت‌دار şeklinde zikrediyor.

11^a Bk. Uzunçarşılı, *ayn. esr.*, 299 ve D. Ayalon, *ayn. esr.*

12 Bk. Mu'in ed-Dîn Muhammed İsfizârî, *Ravzâtü'l-Cennât fi Evsâf-ı Medînet-i Herât* (nşr. Seyyid Muhammed Kâzım) I, Tahran 1338, s. 334. Bu metinde el-Hüseyn'in ismi Hasan olarak zikredilmiştir.

13 Bk. *Tarih-i Sîstân*, 290. Krş. Bosworth, *The Tahirids and Saffarids*, 123.

Emir Ahmed b. İsmâ'il için hâkim olduğu ülkelere komşu bu bölgeyi ele geçirmek, hele bu Halife fermanı ile olursa, kaçırılmaz bir fırsattı. Niteki'm derhal bir Sâmânî ordusunu Sistan üzerine gönderdi ve bu ordu: un kumandanlığına el-Huseyn b. Ali el-Merverüdfi'yi tayin etti. Ayrıca bu orduda Ahmed b. Sehl, Muhammed b. Muzafer ve Sîmcür ed-Devâtî de bulunuyordu. *Tarih-i Sistan*¹⁴, Ahmed b. İsmâ'il'in kızkardeşinin oğlunun da bu orduda yer aldığını zikrediyor. İbn el-Esir'e göre¹⁵, Ahmed b. İsmâ'il bu Sâmânî ordusunu Muharrem 298/Eylül-Ekim 910'da göndermişti. Ancak *Tarih-i Sistan*'daki olayların akışından bu Sâmânî ordusunun bir-iki ay daha sonra harekete geçtiği anlaşılıyor. Bu Sâmânî ordusu Herât'dan hareket ile Sistan'a vardı.

Sistan hâkimi Muhammed b. Ali yaya, atlı ve köylülerden (حشر روستائی) oluşan büyük bir ordu toplayarak, bu Sâmânî kuvvetini karşılamak üzere Zerenc'den çıktı ve Râmtû (? رامتو) denilen yere gitti. Şehirde vekil olarak Niyâ denilen Ahmed b. Muhammed Amr'ı bırakmıştı (19 Cumâdâ II. 298 Cumartesi/22 Şubat 911). Saffârî kuvvetleri ile aralarında Sîmcür'un da bulunduğu Sâmânî ordusu Râmtû'da karşılaştılar ve her iki ordu hergün ve birçok kez savaştılar. Bu savaşlar 3 Receb Perşembe/7 Mart gününe kadar sürmüştü. Nihayet bu uzun süren savaşın kaderini Sâmânî ordusunun ok atışları tayin etmişti. Sâmânî ordusu bütün silâhlarını bırakarak önce yağmur gibi ok atmış, sonra da şiddetle hücumu geçmişti. Saffârî ordusundaki halk topluluğu (مردم حشری) bu hücum karşısında mukavemet edemeyerek hezimete uğramış, bunu askerlerin kaçıışı izlemişti. Bu yenilgi sırasında Saffârî ordusundan üçbin civarında insan ölmüştü. Muhammed b. Ali de şehre sığınmak zorunda kalmış ve halka ne gibi bir tedbir alınması gerektiğini sormuştu. Neticede kardeşi Mu'addal'ı serbest bırakmasını, bu suretle kendisinin daha da güçleneceğini söylediler. Muhammed söylenenlere uyararak kardeşini serbest bıraktı ve ona iyi sözler söyleyerek gönülünü aldı ve şehri muhafaza görevini verdi. Ancak Mu'addal derhal Şâristân (şehrin esas kısmı)'ın kapılarını kapatarak, davullar çaldırmağa ve kardeşine muhalefete başladı. Muhtemelen o da emirli-

14 Bk. *ayn. esr.*, s. 291.

15 *El-Kâmil fi'l-Tarih* (Beyrut 1966), VIII, 60.

ğini ilân etmişti. Böylece evdeki hesap çarşıya uymamış, Muhammed iki düşman ile savaşmanın güçlüğü ve bu durumda şehirde kalmanın faydasızlığını anlayarak Büst'e kaçmıştı¹⁶ (7 Receb/11 Mart). Ancak orada da halka çok kötü davranarak zulüm ve işkence yapmış, onların mallarını yağmalayarak öldürtmüştü. Bu sırada Sâmânî Emiri Ahmed b. İsmâ'il Ferâh'dan Büst üzerine yürüdü. Muhammed b. Ali kaçmağı tercih etti ise de, Sâmânî kuvvetleri tarafından yakalanarak Büst'de bulunan Ahmed b. İsmâ'il'in yanına getirildi¹⁷.

Diğer taraftan Sistan'da Mu'addal b. Ali hisara kapanmıştı. El-Huseyn b. Ali idaresindeki Sâmânî ordusu 12 Receb Cumartesi günü/16 Mart 911 Kerkûy kapısı (در کركوى)'na geldi. İki taraf arasında savaş tekrar başladı. Bundan sonra Sâmânî kuvvetlerinin şehri muhasara ettiği ve muhtelif kapılar üzerine hücumu geçtiği anlaşılıyor. Nitekim el-Huseyn b. Ali Âkâr kapısı (در آكار)'ndan şehrin rabazına (dış mahallelerine) girerken, Sîmcür ed-Devâtî de Köşk-i Ya'kûbî'ye giriyordu (2 Şaban 298 Perşembe/5 Nisan 911). El-Huseyn b. Ali 27 Şaban Salı/30 Nisan'da Fars kapısı'nı da ele geçirdi. Bu sırada şehre, Ahmed b. İsmâ'il'in Büst'e girdiği ve Muhammed b. Ali'yi ele geçirdiği haberi ulaşmıştı. Mu'addal bu haberi öğrendiği zaman, direnmekten vazgeçmiş, Sâmânîler'e barış önermiş ve aman dilemişti. Bu husûsda Kesîr b. Ahmed b. Şehfûr ve şehrin ileri gelenlerini aracı yaptı. Neticede iki taraf arasında barış yapıldı ve buna uyulacağı husûsunda yeminler edildi. Mu'addal Şâristân'dan Huseyn b. Ali'nin yanına gelirken (1 Zilhicce 298 Perşembe/31 Temmuz 911), Sîmcür oraya giriyordu. Sâmânî kuvvetleri Şâristân'ın kapılarını söktüler, kalenin duvarlarında gedikler açtılar ve mancınıkları yaktılar. *Tarih-i Sistan*'daki kayda göre, Ahmed b. İsmâ'il iki ay önceden Sistan'ın idaresini Sîmcür'a söz vermişti. Nitekim sözünde durarak buradaki işlerin idaresini Sîmcür'a bıraktı. Sistan'da 2 Zilhicce Cuma günü/1 Ağustos'da hutbe Sâmânîler adına okundu ve Sîmcür emirliğe oturdu. Ahmed b. İsmâ'il Sistan'a gel-

16 İbn el-Esir (Beyrut neşri, VIII, 61) Mu'addal'ın Sâmânî ordusunun geldiğini duyduğu zaman, kardeşi Ebû Ali Muhammed'i erzak bulması için Büst ve Ruhnac'a gönderdiğini zikrediyor.

17 *Tarih-i Sistan*, 290-293; İbn el-Esir, VIII, 60-61; İbn Haldûn, *Ucvân el-İber ve Divân el-Mübeddâ ve'l-Haber*, Mısır 1284, IV, 336.

meyerek Büst'den Herât'a geri döndü¹⁸. Böylece Sistan'da hâkimiyet Saffâriler'den Sâmâniler'e geçmiş oldu. Ahmed b. İsmâ'il çok geçmeden Sistan'ın idaresini amcasının oğlu Ebû Sâlih Mansûr b. İshak'a verdi. Mansûr b. İshak 12 Rebî I. 299 Perşembe günü/7 Kasım 911'de Sistan'a gelerek görevine başladı¹⁹. Sîmcûr da oradan Sâmâniler'in başkenti Buhara'ya dönmüş olmalıdır.

Sebük-eri (Subkeri)'nin yakalanması :

Sîmcûr'un adının karıştığı olaylardan birisi de Sebük-eri (öl. 917-918)'nin yakalanmasıdır. Sebük-eri Halaç Türkleri'nden olup, Saffâriler'den Ya'kûb b. Leys'in Zabulistan üzerine yaptığı bir akın sırasında esir edilmişti (256/870). Daha sonra 'Amr b. Leys tarafından âzâd edilmiş, Saffârî devletinde önemli bir kumandan olmuş ve Fars ve Kirmân valiliğine tayin edilmişti. Sebük-eri 292/905'de bağımsızlık belirtileri göstererek, bu eyâletlerden Saffâriler'e gönderilen yıllık gelirleri kesti. Hattâ kendisine sığınan Saffâriler'den Tâhir ve Ya'kûb'u esir olarak Bağdâd'a Halife Muktedir'e göndermekte tereddüd etmedi (296/909). Neticede Halife onun Fars valiliğini resmen tasdik etti. Ancak Sebük-eri'nin Halife ile olan dostane münasebetleri uzun sürmedi, Fars'ın yıllık haracını 16 milyon dirhem yerine 10 milyon göndermesi, kendisine karşı bir sefer düzenlenmesine yol açtı. Sebük-eri Şîrâz önünde Abbâsî kuvvetlerine karşı mağlub oldu, ancak Saffâriler'e yaptıklarından dolayı Sistan'a gitmeğe cesaret edemedi. Büyük çölü geçerek Herât ve Merv'e kaçtı. Fakat Sâmânî emîri Ahmed b. İsmâ'il tarafından yakalandı ve esir olarak Bağdâd'a gönderildi²⁰.

'Arîb'e göre²¹, Sebük-eri'yi esir eden Sîmcûr idi (298/290-911).

18 *Tarih-i Sistan*, 293-294; İbn el-Esir, VIII, 61. Krş. Abbâs İkbâl Âştîyânî, *Tarih-i Mufasssal-ı İran*, 214-215.

19 *Tarih-i Sistan*, 294. Ancak Bosworth (ayn. esr., 130), Mansûr b. İshak'ın 298/912'de Sistan'a vali tayin edildiğini zikrediyor. Yukarıda da görüldüğü üzere Mansûr b. İshak milâdî tarih olarak 911'de Sistan'a gitmiştir.

20 Bk. *Tarih-i Sistan*, 215, 295-296; İbn el-Esir, VIII, 58, 61. Krş. Bosworth, *ayn. esr.*, 122-123.

21 Bk. *Sûlat Tarih et-Taberî*, 34.

Sistan'da isyan, Sîmcûr'un tekrar Sistan valisi olması :

Sâmâniler'in Sistan valisi Mansûr b. İshâk halka çok iyi va'dlerde bulunmuş olmasına rağmen sözünde durmamıştı. Sistan'da daha önce ordular şehrin dışında Halefâbâd (هلافاباد) denilen yerde konaklarken, Mansûr b. İshâk Sâmânî askerlerini şehrin içindeki evlere dağıtmıştı. Ayrıca 1.000.000 dirhem olan Sistan'ın yıllık vergisini de fazlalaştırmıştı. Sistan halkı buna memnun olmadı ve Saffâriler'den henüz on yaşında bulunan Ebû Hafs 'Amr b. Ya'kûb b. Muhammed b. 'Amr b. el-Leys'i tahta geçirmeğe ve Sâmâniler'i Sistan'dan uzaklaştırmağa karar verdiler. Neticede Mevlâ Sandalî adı ile meşhûr Muhammed b. Hürmüz Sistan ayyârları ile birleşip, etrafına halktan da adamlar toplayarak isyan etti. O eski bir hâricî idi ve Sâmânî ordusunda Ahmed b. İsmâ'il'in maiyyetinde (haşem) görev yapmış, fakat yaşlılığı sebebiyle ihraç edilmişti. Muhammed b. Hürmüz ve etrafındakiler Sâmâniler'in Zerenc'de bulunan askerlerinin büyük bir kısmını öldürdüler ve neticede Mansûr b. İshâk'ı ele geçirdiler. Önce Muhammed b. Hürmüz hutbeyi kendi adına okutmak istedi. Bu halkın hoşuna gitmemiş ve İbn el-Haffâr adıyla meşhûr Muhammed b. el-Abbâs Güleki idaresindeki bir grub Muhammed b. Hürmüz ile mücadeleye girişerek, onu mağlub etmiş ve hutbeyi 'Amr b. Ya'kûb adına okutmuştu (12 Ramazan 299 Cuma/2 Mayıs 912)²². Daha sonra Mansûr b. İshâk da iç kaleye (kaley-i Erk) gönderilmişti²³.

Sâmânî emîri Ahmed b. İsmâ'il bu durumu haber aldığı zaman, el-Huseyn b. Ali idaresinde bir orduyu ikinci kez Sistan (Zerenc)'a gönderdi. Sâmânî ordusu 20 Zilkade 299/8 Temmuz 912'de²⁴ Sistan'a geldi ve şehrin Halefâbâd kapısı önünde konakladı. Daha sonra da şehri muhasara etti. İbn el-Esir bu muhasaranın dokuz ay sürdüğünü zikrediyor²⁵. Ancak *Tarih-i Sistan*'daki bilgilerden anlaşıldığına

22 Gerdizî, 149; *Tarih-i Sistan*, 297-299; İbn el-Esir, VIII, 69-70. Krş. Bosworth, *ayn. esr.*, 130.

23 *Tarih-i Sistan*, 300; Kâdî Minhâc-ı Sirâc Cûzcânî, *Tabakât-ı Nâsiri* (nşr. 'Abd el-Hayy Habîbî) Kandeher hş. 1328, I, 248.

24 *Tarih-i Sistan* (s. 300-301) bu tarihi verirken, İbn el-Esir (VIII, 70), olayın h. 300/912-913 yılında olduğunu zikrediyor.

25 *el-Kâmil*, VIII, 70.

göre, muhasara takriben onbuçuk ay sürmüştür. El-Huseyn b. Ali birçok savaşlar yaptı ise de, şehre girmeye muvaffak olamadı. Nihayet, belki de muhasara sonucu sıkıntı içinde bulunan rabaz (şehrin dış mahalleleri) halkı ona taraftar oldular. El-Huseyn b. Ali bu fırsatı kaçırmadı ve şiddetli bir hücumla rabazı ele geçirdi. Muhammed b. Abbâs İbn el-Haffâr ve 'Amr b. Ya'kûb şâristan (şehrin esas kısmı)'a çekilmek zorunda kaldılar.

Muhasaranın uzun sürmesi belki de el-Huseyn b. Ali'nin yardım istemesini gerektirmişti. Nitekim Ebû Bekr b. el-Muzaffer ve Sîmcûr ed-Devâtî bir ordu ile ona yardıma geldiler. Şehir halkı ile Sâ mânî ordusu arasında birçok savaşlar oldu. Bu sırada Muhammed b. Hüzmü de öldü. Muhtemelen bundan sonra 'Amr b. Ya'kûb ve Muhammed b. Abbâs İbn el-Haffâr aman dilediler. Neticede iki taraf arasında barış yapıldı ve el-Huseyn b. Ali onların hepsine aman verdi (14 Şevvâl 300 Pazartesi/24 Mayıs 913). Mansûr b. İshâk da serbest bırakıldı ve Horasan'a gitti (31 Mayıs). El-Huseyn b. Ali Saffârî taraflarına çok iyi davrandı ve Ahmed b. İsmâ'il'e mektublar yazarak durumu bildirdi. İbn el-Esir bu sırada Muhammed b. Abbâs'ın el-Huseyn b. Ali'yi öldürmek istediğini, fakat durumu öğrenen Huseyn b. Ali'nin onu tutuklattığını zikrediyor²⁶. Nihayet Ahmed b. İsmâ'il'in cevap mektubu geldi. Buna göre, Ahmed b. İsmâ'il, el-Huseyn b. Ali'nin beraberinde 'Amr b. Ya'kûb, Muhammed b. Abbâs ve muhtemelen ayyârların reisleri olduğu halde geri dönmesini ve Sistan'ın idaresini de Sîmcûr'a bırakmasını istiyordu. Bu şekilde bir emir, ikinci kez ele geçirdiği bir vilâyeti yine Sîmcûr'a bırakması nedeniyle el-Huseyn b. Ali'yi hayal kırıklığına uğratmıştı. Ayrıca ayyârlar da bu durumdan memnûn olmayarak ayaklandılar. Sîmcûr işe derhal el koydu, hepsine iyi davranıyor ve iyilikle konuşarak halkın gönlünü hoş tutuyordu. Neticede el-Huseyn b. Ali, Muhammed b. Abbâs'ı zincire vurdu, 'Amr b. Ya'kûb'u ise bağlamıştı. Diğer ayyârları da beraberine alarak, Sâ mânî başkentine gitmek üzere, 14 Zilhicce 300 Perşembe günü/22 Temmuz 913 Sistan'dan ayrıldı²⁷. Böylece Sîmcûr ed-Devâtî Sistan valisi olarak görevine başladı.

26 *Ayn. esr.*, s. 70 ve Mîrhond, *Tarih-i Ravzat üs-Safâ*, Tahran ve Kum hş. 1338-1339, IV, s. 21-22.

27 Gerdîzi, 149; *Tarih-i Sistan*, 300-301; İbn el-Esir, VIII, 70; *Ravzat üs-Safâ*, IV, 21-22. Kırş. Zerrinkûb, *Tarih-i İran*, 658-659.

Emîr Ahmed b. İsmâ'il'in öldürülmesi ve Sîmcûr'un Sistan'dan ayrılması :

Sâ mânî emiri Ahmed b. İsmâ'il, muhtemelen ondan usanmış devlet ileri gelenlerinin teşviki ile²⁸, gulâmları tarafından öldürüldü (21 Cumâdâ II. 301/22 Ocak 914)²⁹. Onun yerine sekiz yaşında bir çocuk olan oğlu es-Sa'id II. Nasr (914-943) geçirildi. Ülkenin idaresi ise Vezîr Ebû Abdullâh Muhammed b. Ahmed'in ellerinde idi. Ahmed b. İsmâ'il'in öldürülmesi Sâ mânî Devleti'nde bir karışıklık ve zayıflama devrinin başlamasına sebep oldu. Nitekim onun öldürülmesi haberi Sistan valisi Sîmcûr'a ulaştığı zaman, şehirde sükûneti sağlamak hususunda büyük gayret ve beceriklilik gösterdi. Ancak anlaşmazlık önce şehirdeki Sâ mânî ordusu mensubları arasında çıktı. Kumandanlardan Ebû Bekr b. el-Muzaffer Herât'da bulunan el-Huseyn b. Ali'nin yanına giderken, serhenglerin büyük bir kısmı da onu takip etmişti. Bundan sonra da Sâ mânî ordusundan şehri terk edenler oldu. Sîmcûr kendi has gulâmları (حاصگان خویش) ile yalnız kalmıştı. Ayrıca Sâ mânî başkentinden hiçbir haber yoktu. Onun yalnız kalışından yararlanan Sistan ayyârları bir gece baskını düzenlediler. Sîmcûr bu baskına karşı koyamadı, şehirden kaçtı (8 Ramazan 301/7 Nisan 914) ve Kuhistân tarafına gitti³⁰.

Daha sonra Halife el-Muktedir Sistan'ı Fars valisi Bedr b. Abdullâh el-Hammâmî'nin idaresine verdi. Bedr ise Fazl b. Hamîd'i vekili olarak Sistan'a tayin etmişti. Fazl ve Kirmân vâlisi Hâlid b. Muhammed Sistan'a hâkim oldular³¹.

Sîmcûr'un Kuhistân'dan kaçışı ve tekrar oraya hâkim olması :

Evvelce Sistan valisi olarak gördüğümüz Ebû Sâlih Mansûr b. İshâk, el-Huseyn b. Ali el-Merverûdî ile anlaşarak, Sâ mânî emiri II.

28 Bk. V.F. Büchner, «Sâ mânîler» mad., 1A.

29 Bk. Gerdîzi, 150. Kırş. KV. Zetterstéén, «Nasr (b. Ahmed b. İsmâ'il)» mad., 1A.

30 *Tarih-i Sistan*, 302.

31 Bosworth, *ayn. esr.*, 131.

Nasr b. Ahmed'e karşı Nişâbûr'da isyan etmişti (302/914-915). El-Huseyn b. Ali'nin bu isyana karışmasına en büyük neden, iki kez Sistan'ı zapt etmesine rağmen Emîr Ahmed b. İsmâ'il tarafından valiliğin Sîmcûr ed-Devâtî'ye verilmesi idi. Ashında o bu görevi kendisi için düşünmüş, bu gerçekleşmeyince de isyana karışmıştı³². El-Huseyn b. Ali bu arzusunu gerçekleştirmek için Ebû İshâk Zeydûy (زیدوی) adlı adamını bir grub asker ile İsfizâr'a gönderdi ve ona fırsat bulduğunda Sistan'ı almasını tenbihledi.

Diğer taraftan, Halife'nin Kirmân valisi Hâlid b. Muhammed Büst üzerine yaptığı seferden Sistan'a döndüğü zaman, Ebû İshâk'ın niçin İsfizâr'a geldiğini haber almıştı. Kendi tarafına çekebilmek için ona mektublar gönderdi ve birçok va'dlerde bulundu. Ebû İshâk bu daveti kabul ederek, Hâlid'in yanına geldi. Hâlid ona çok iyi davranmış, hil'atlar vererek ihsanlarda bulunmuştu. Daha sonra onun emrine bir ordu vererek, Sîmcûr ile savaşı için, Kuhistân'a gönderdi. Sîmcûr bu ordu karşısında mukavemet edemeyeceğini anlayarak, Kuhistân'dan kaçtı. Ebû İshâk Kuhistân'ı alarak oraya yerleşti (303 yılı sonu/916).

Hemen ertesi 304 yılı başında/916, Fars valisi Bedr b. Abdullâh yıllık haracı almak için adamlarından Zeyd b. İbrâhîm'i Sistan'a gönderdi. Hâlid b. Muhammed ise Bedr'e isyan etmeği düşündürdü. İşte bu sırada, muhtemelen Sâmanîler'den yardım temin etmiş olan, Sîmcûr bir ordu ile Kuhistân'a geldi ve Ebû İshâk ile yaptığı savaşı kazanarak tekrar Kuhistân'a hâkim oldu. Ebû İshâk da Ferâh'da bulunan Hâlid'in yanına gitti³³.

Sîmcûr'un tekrar Sistan olaylarına karışması :

Bir müddet sonra Sistan'da durum tekrar karıştı ve eyâlet bir kez daha ayyârların eline geçti. Halkın da desteği ile Kesîr b. Ahmed 304/917'den 306/919'a kadar emir olarak hüküm sürdü, onu Ahmed b. Kudâm takib etti³⁴.

32 İbn el-Esir, VIII, 87; *Ravzat üs-Safâ*, IV, 40.

33 *Tarih-i Sistan*, 305-306.

34 Bk. Bosworth, *ayn. esr.*, 131.

Ahmed b. Kudâm daha sonra Büst'ü ele geçirdi. Ancak Togan ve Huşenk adlı iki şahıs bu şehre tekrar hâkim oldular. Neticede Ahmed b. Kudâm Togan'ı mağlub etmeğe muvaffak oldu. Togan Zemindâver'e kaçtı ise de, Ahmed b. Kudâm bir ordu göndererek onu takib ettirmiş, şiddetli bir savaş sonucu Togan esir edilerek Sistan'a getirilmiş ve 11 Ramazan 309/13 Ocak 922'de öldürülmüştü. Daha sonra Abdullâh b. Ahmed adlı bir şahsın Ahmed b. Kudâm ile mücadeleye giriştiğini görüyoruz. Neticede Abdullâh Sistan'a hâkim olmuş ve Büst'e kaçmış olan Ahmed'i mağlub ve esir etmişti (26 Ramazan 310/17 Ocak 923). Sonra Ahmed b. Kudâm ve onun kumandanı (سياء سالار و جزا) Sîmcûr'u Sistan'a getirdiler (Rûz-ı 'Yd/22 Ocak 923)³⁵.

Bu olayları daha da genişletmek mümkündür. Ancak ortaya birdenbire çıkan Sîmcûr'un bu olaylardaki gerçek rolü anlaşılabilir. Acaba baştan itibaren Ahmed b. Kudâm'ın sipâhsâlârı mı idi?. Sâmanîler'in hizmetinden niçin ayrılmıştı?. Bu sualleri cevaplandırmak şimdilik mümkün görünmüyor. Bu nedenle *Tarih-i Sistan*'da tespit ettiğimiz bu küçük kaydı zikretmekle yetiniyoruz. Sîmcûr'u daha sonraki olaylarda gördüğümüze göre, bu tehlikeden kurtulmuş ve tekrar Sâmanîler'in hizmetine girmiştir.

Leylâ b. Nu'mân ed-Deylemî'nin öldürülmesi :

Taberistan'da Ali evlâdından Zeydî imâm el-Hasan b. Ali el-Utrûş 301/914 yılında Sâmanîler'e karşı isyân etmişti. El-Utrûş'un 304/917 yılında ölümü üzerine, ordusunun başkumandanı el-Hasan b. el-Kâsım onun yerine geçti ve el-Dâ'i ila'l-Hakk lakabını aldı. El-Hasan b. el-Kâsım kumandanı Leylâ b. Nu'mân'ı 308/920-921 yılında Cürcân'a gönderdi. Leylâ b. Nu'mân önce Dâmagân üzerine yürüdü ve bu şehir halkından pek çok kişiyi öldürdü, sonra Cürcân'a döndü. Sâmanîler'in Türk kumandanlarından Karategin ona karşı harekete geçti. İki taraf arasında Cürcân'a 10 fersah kadar uzaklıkta bir mevkiye yapılan savaşı Leylâ b. Nu'mân kazanmıştı. Karategin'in Türk gulâmı Pars (Bars) beraberindeki bin atlı ile Leylâ'dan

35 *Tarih-i Sistan*, 308-310.

aman diledi. Leylâ ona ikramlarda bulundu ve kızkardeşi ile evlendirdi. Aynı şekilde Ebu'l-Kâsım Hafs da aman dilemiş ve itibar görmüştü. Bundan sonra Leylâ'nın etrafında pek çok asker toplandı. O bütün servetini ordusuna bağışladı, bunun neticesi olarak da malî yönden sıkıntıya düştü. Bu sıkıntıyı gidermek için sefere çıkması gerekiyordu. El-Hasan b. el-Kâsım'ın emri ve Ebu'l-Kâsım Hafs'ın teşviki ile Nişâbûr'da bulunan Karategin'in üzerine yürüdü. Karategin şehirden kaçmak zorunda kaldı. Leylâ Nişâbûr'da el-Hasan b. el-Kâsım adına hutbe okuttu (Zilhicce 308/Nisan-Mayıs 921)³⁶.

Bu durumu öğrenen Sâmânî emiri II. Nasr b. Ahmed Buhara'dan Hamûye b. Ali kumandasında bir ordu gönderdi. Ayrıca Emîr II. Nasr'ın bu sırada Karahanlılar'dan Bugra Hâmî da yardıma çağırıldığı anlaşılıyor³⁷. Sâmânî ve Leylâ b. Nu'mân'ın kuvvetleri Tûs civarında karşılaştılar. Önce savaş Leylâ'nın lehinde gelişti ve Sâmânî kuvvetleri yenilgiyi kabul ederek Merv'e çekildi. Leylâ da onları takib ederek, Merv şehrine girdi. Burda Sâmânî kumandanları Hamûye, Muhammed b. Abdullâh Bel'amî, Ebû Ca'fer Sa'lûk, Hazem-şâh, Bekr b. Muhammed, Sîmcûr ed-Devâtî, Karategin ile Bugra Hân kuvvetlerini yeniden düzenleyerek, Leylâ'ya karşı savaşa devam ettiler. Leylâ bu mukavemet karşısında şaşırıp ve ordusunun bir kısmı da hezimete uğradı. Leylâ da yenilgiyi kabul edip kaçarken, Bugra Han ve adamları tarafından yakalandı. Durumu Hamûye'ye bildirdiler. Hamûye onun başının kesilmesini emretti. Leylâ b. Nu'mân'ın başını keserek bir mızrağın ucuna geçirdiler ve ordusuna gösterdiler. Adamları onun kesik başını gördükleri zaman aman dilediler. Onların hepsine aman verildi³⁸.

Gerdîzî³⁹, Leylâ b. Nu'mân'ın öldürülmesini 6 Safer 309/16 Ha-

36 *Gerdîzî*, 83; İbn el-Esir, VIII, 124. Krş. Zetterstéén, «Nasr (b. Ahmed b. İsmâ'il)» mad., 1A.

37 İbn el-Esir (VIII, 125), bu olayda sadece Bugra ismini zikrediyor. İbn Haldûn (*Unvân el-İber*, IV, 339) ise aynı olayı nakletmesine rağmen açıkça Bugra Han Melik et-Türk (بغرا خان ملك الترك) şeklinde yazıyor. Krş. M.F. Grenard, *Satuk Buğra Han Menkıbesi ve Tarih* (trk. trc. O. Turan), *Selçuklular ve İslamiyet*, İstanbul 1971, s. 162 ve n. 41; Z.V. Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1970, s. 77.

38 Bk. Gerdîzî, 83; İbn el-Esir, VIII, 125; *Ravzat üs-Safâ*, IV, 41.

39 *Zeyn ül-Ahbâr*, 83.

ziran 921 olarak zikrediyor. İbn el-Esir ise⁴⁰, onun ölümü için Rebi I. 309/Temmuz-Ağustos 921 tarihini kaydediyor. Her iki kaynak arasında tarih bakımından pek büyük bir fark bulunmamasına rağmen, olayın tam gününü veren Gerdîzî'yi tercih etmek daha doğru olur kanısındayız.

Sîmcûr, muhtemelen bu olaydan sonra, yine Herât'a vali tayin edilmiş olmalıdır⁴¹.

Sîmcûr'un Cürcân'a gönderilmesi :

Leylâ b. Nu'mân'ın mağlub olan ordusu Cürcân'a döndü. Bu ordudaki Gilanlı ve Deylemlî reislerden bir grub Dâ'î el-Hasan b. el-Kâsım'ı öldürmek için bir suikast düzenlemişlerdi. Bunu haber alan Seyyid el-Hasan sür'atle harekete geçerek Cürcân'a geldi ve kendisine karşı gelenlerden aralarında Gilanlılar'ın Leylâ'dan sonra emîr olarak tanıdıkları Harûsindân b. Tirdâz'ın da bulunduğu yedi kişiyi öldürdü. El-Hasan Cürcân'ı Ebu'l-Huseyn b. el-Hasan b. Ali el-Utrûş'a bırakarak Âmul'e döndü. Bundan sonra Taberistan'daki Alevîler arasında anlaşmazlık ve isyanlar birbirini izledi⁴².

Bu haberleri duyan Emîr II. Nasr b. Ahmed bu fırsattan yararlanmak istedi ve Karategin kumandasında otuzbin kişilik bir suvari kuvvetini Cürcân'a gönderdi. Sâmânîler'in bu büyük ordusu karşısında mukavemet edemeyeceğini anlayan Seyyid Hasan ve Ebu'l-Huseyn geri çekilmeği tercih ettiler. Karategin Cürcân'a tekrar hâkim olarak bu bölgeyi yeniden Sâmânî ülkesi içine kattı. Ayrıca daha önce Leylâ b. Nu'mân tarafına geçen gulâmı Pars ile karşılaştı. Pars aman diledi ise de, Karategin onu öldürmekte tereddüd etmedi. Daha sonra Karategin Cürcân'dan ayrıldı (310/922-923)⁴³.

40 *el-Kâmil*, VIII, 125. Krş. Zetterstéén, «Nasr (b. Ahmed b. İsmâ'il)» mad., 1A.

41 Bk. *Ravzâtü'l-Cennât*, 384.

42 Muhammed b. al-Hasan b. İsfandiyâr, *An Abridged Translation of the History of Tabaristan* (İngilizce trc. E.G. Browne), G.M.S. London 1905, s. 205-206. Krş. W. Madelung, *The Minor Dynasties of Northern Iran, Cambridge History of Iran serisi cild IV*, London 1975, s. 210.

43 İbn İsfandiyâr, *History of Tabaristan*, 206-207; İbn el-Esir, VIII, 131.

İbn İsfendiyâr⁴⁴, Seyyid Ebu'l-Hasan ve kardeşi Ebu'l-Kâsım Ca'fer'in müşterek hareket ederek, Karategin'i Taberistan'dan çıkarmağa muvaffak olduklarını zikrediyor. Ancak onlar kuvvetli Sâmânî ordusu karşısında daha önce etkisiz kaldıklarına göre, böyle bir şey düşünülemez. Karategin bögeyi itaat altına aldıktan sonra kendi isteği ile oradan ayrılmış olmalıdır. Nitekim Karategin'in ayrılmasından sonra Ebu'l-Huseyn b. el-Hasan el-Utrûş tekrar Cürcân'a gelmişti (310/922-923)⁴⁵.

Sâmânî emri II. Nasr b. Ahmed bu kez Sımcûr ed-Devâtî'yi dörtbin kişilik bir kuvvetin başında Cürcân'a gönderdi. Ona yardımcı olmak üzere Muhammed b. 'Ubeydullâh Bel'amî'yi görevlendirmişti. Sımcûr Cürcân'a iki fersahlık bir uzaklıkta konaklamış ve bu yıl içinde bir ay kadar Ebu'l-Huseyn'i muhasara etmişti⁴⁶.

İbn İsfendiyâr ise⁴⁷, Sımcûr âilesinin Horasan'da karışıklığa sebep olmağa başladığı zaman, (Ebû) Ali b. Sımcûr'un Cürcân'a geldiği ve Seyyidleri, bir barış ve din adamları olarak, sakince şehri kendisine terke davet ettiğini zikrediyor. Ancak burada söz konusu edilen şahıs oğlu değil, bizzât Sımcûr'un kendisi olmalıdır⁴⁸. Onlar bu isteği reddettiler. Ebu'l-Huseyn Deylemlî ve Cürcânîlar'dan oluşan sekizbin kişilik bir kuvvetle Sımcûr'a karşı çıktı. Onun ordu kumandanı Surhâb b. Vehsûdân idi. İki taraf Celâyın köyünde büyük bir savaşa girdiler.

İbn el-Esîr'e göre⁴⁹, Sımcûr kuvvetlerinden bir kısmını pusuya yatırmıştı, ancak pusudaki bu kuvvetler yardım etmekte gecikince, Sımcûr yenilerek kaçmıştı. Bundan sonra Ebu'l-Huseyn'in adamları Sımcûr'un karargâhına girerek yağma ile meşgûl olmaya başladılar. Onlar bu zafer sarhoşluğu içinde iken, Sımcûr'un pusudaki adamları hücumla geçtiler, Cürcânî ve Deylemlîler'den dörtbin kişi-

44 Bk. *History of Tabaristan*, 206-207.

45 Bk. İbn el-Esîr, VIII, 131; İbn Haldûn, 'Unvân el-'İber, IV, 339.

46 Bk. Abbâs İkbâl Aştîyânî, *Tarih-i Mufasssal-ı İran*, 230.

47 Bk. *History of Tabaristan*, 208.

48 Bir iddiaya göre, Sımcûr şii temayüllü bulunduğundan Aleviler ile savaşmak istemeyerek Dâ'î Sagîr'e barış teklifinde bulunmuştu, bk. Abd el-Refi' Hakikat, *Tarih-i Nehzâtıy-ı Millîy-i İran az sâg-ı Ya'kûb ta Sukût-ı Abbâsiyân*, hg. 1354/1976.

49 *el-Kâmîl*, VIII, 131; İbn Haldûn, *ayn. esr.*, IV, 339-340.

yi öldürdüler. Mağlub olan Ebu'l-Huseyn gemiye binerek, Esterâbâd'a döndü. Daha sonra ordusundan geri kalanlar yanına gelip, toplandılar. Surhâb b. Vehsûdân ise kaçan Sımcûr'u takib etmiş, geri döndüğü zaman askerlerinden bir kısmının öldürüldüğünü, kalanların da dağıldığını görmüştü. Beraberinde geri kalan askerler ve âileleri olduğu halde o da Esterâbâd'a Ebu'l-Huseyn'in yanına gitti. Sımcûr adamlarının zaferini duyduktan sonra, geri dönüp Cürcân'da kaldı (310/922-923)⁵⁰.

İbn İsfendiyâr⁵¹ olayı biraz daha değişik zikrediyor. Ona göre; Ebu'l-Huseyn (Sımcûr kuvvetlerinin) sağ kanadını dağıtırken, Surhâb b. Vehsûdân da hücum ve onu mağlub etti. [Sımcûr'un] adamları ovaya kaçtılar, fakat biraz mesafe gittikten sonra Türkler güç bir durumda geri döndüler, atlarından inerek yağmur gibi ok attılar, kendilerine hücum edenleri tamamiyle mağlub ettiler. Böylece Seyyidler Hasan ve Ebu'l-Huseyn beraberlerinde sadece bir gulâm ve Ali b. Büveyh [yani 'İmâd ed-Devle], Mâkân b. Kâkî ve Sipehsâlâr Cakâv olduğu halde kaçtılar. Türkler onları Abesgûn'a kadar takib ettiler.

Her iki eserdeki bilgilerden Sımcûr'un bu savaşta Bozkurt savaş usulü [yani Turan taktiği]⁵² tatbik ederek, rakiblerini mağlub ettiği ve onları Cürcân'dan çıkarmak başarısını gösterdiği anlaşılıyor.

Bundan sonraki olaylar için de her iki kaynakta yine farklı bilgiler vardır. İbn el-Esîr'e göre⁵³; Ebu'l-Huseyn Sâriye'ye dönerken, Mâkân b. Kâkî'yi Esterâbâd'da bırakmıştı. Deylemlîler de Mâkân'ın etrafında toplanmışlar ve onu kendilerine emir tayin etmişlerdi. Daha sonra Muhammed b. 'Ubeydullâh el-Bel'amî ve Sımcûr ed-Devâtî Esterâbâd'a yürüdüler ve Mâkân b. Kâkî ile harb ettiler. İki taraf arasındaki savaş devam ettikçe, Sımcûr ve adamlarının orada kalmak süreleri uzuyor ve gayretleri boşa gidiyordu. Sımcûr,

49 İbn Haldûn ('Unvân el-'İber, IV, 339) bu tarihi h. 316/928-929 olarak zikrediyor ki, hatalıdır.

50 *History of Tabaristan*, 208.

51 Bu savaş usulü için bk. İ. Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, Ankara 1977, s. 242-243.

52 *el-Kâmîl*, VIII, 132. Krg. Zetterstéen, «Nasr (b. Ahmed b. İsmâ'il)» mad., I.A.

Mâkân b. Kâkî'ye rüşvet vererek onunla anlaştı. Buna göre, halk tarafından şehri zabt ettiklerinin anlaşılması için Mâkân Esterâbâd'ı bir müddet için Sîmcûr'a teslim edecek, daha sonra Sîmcûr oradan ayrıldığı zaman, tekrar geri dönerek şehri alacaktı. Mâkân buna uygun olarak Sâriye'ye gitti. Sîmcûr ve adamları da Esterâbâd'ı zabtettiler, sonra Cürcân'a dönerek oradan Nişâbûr'a gittiler. Esterâbâd'da ise Bugra Hân'ı bırakmışlardı. Sîmcûr ve adamları Cürcân'a hareket ettiği zaman, Mâkân b. Kâkî anlaşma gereğince tekrar Esterâbâd'a geldi. Bunun üzerine Bugra Hân da oradan ayrılp, Cürcân'a döndü. Fakat Cürcân halkı da Bugra Hân'a iyi davranmamıştı. Mâkân b. Kâkî de onun üzerine yürüdüğü zaman, Buğra han da Nişâbûr'a dönmek zorunda kalmıştı.

İbn İsfendiyâr'a göre⁵³, onlar (Seyyid Hasan ve Ebu'l-Huseyn) Tammîşâ'da durmuşlar ve kendilerini takviye etmeğe başlamışlardı. Mâkân'ı orada bırakan Seyyid Hasan yeni kuvvetler toplamak için Âmul'e gitti. Ebu'l-Huseyn sonra Türkler'e hücum etti, onları uzaklaştırdı ve Cürcân'ı yeniden zabtetti. Bu zafer 310 yılı Zilhicce ayının sonunda/Nisan 923 idi.

Bu iki kaynağın verdiği bilgilerden çıkarabildiğimiz sonuca göre; Sîmcûr ikinci merhalede Esterâbâd önünde başarısızlığa uğramış, fakat bunu önlemek için de Mâkân b. Kâkî ile bu şehri zabt etmiş görünümünü veren bir anlaşma yaparak geri dönmüştü. Ancak daha sonra Alevîler'in Cürcân'a tekrar hâkim olmaları onun buradaki başarısızlığını açıkça göstermektedir. İbn İsfendiyâr ise, Sâ mânîler'den ziyâde Alevîler'in Cürcân'da Sîmcûr âilesi ve Türkler ile mücadelesinden bahsetmesi, Sîmcûr'un türklüğünü teyid eden başka bir husûsdur. Ayrıca Sâ mânîler'in yine Karahanlılar'dan yardım istediği ve Bugra Hân'ın bu isteğe olumlu cevap verdiği anlaşılıyor.

Sâ mânîler'in Rey'i yeniden ele geçirmesi ve Sîmcûr'un oraya vali tayin edilmesi :

Azerbaycan hâkimi Sâc oğulları'ndan Yûsuf b. Ebi'l-Sâc 304/916'da Rey şehrini zabtetmiş ve burada Sâ mânîleri temsil eden Mu-

53 Bk. *History of Tabaristan*, 208.

hammad b. Ali Sa'lûk'u kovmuştu. Daha sonra Rey birbiri arkasına birkaç şahsın eline geçmişti⁵⁴. Abbâsî halifesi Muktedir, Yûsuf'u yardım için Azerbaycan'dan Vâsıt'a çağırdığı zaman, Rey şehrinde Yûsuf'un azadlığı Fâtik hüküm sürüyordu (313/925-926)⁵⁵. Fâtik, Halife Muktedir'e karşı düşmanca bir tavır takınmıştı. Nihayet Halife, Sâ mânî emiri II. Nasr b. Ahmed'i cesaretlendirerek, ona Rey üzerine yürümesini ve şehri Fâtik'in elinden almasını emretti. II. Nasr h. 314 yılı başlarında/Mart-Nisan 926 Rey'e doğru hareket etti. Ancak Cebel Kârin mevkiine vardığı zaman, buranın hâkimi Ebû Nasr et-Taberî onun geçmesine engel oldu. II. Nasr bir müddet orada beklemek zorunda kaldı, sonra Ebû Nasr et-Taberî'ye bir elçi gönderdi. Neticede geçmesine müsaade etmesi için ona 30.000 dinâr verdi. Bundan sonra II. Nasr yoluna devam etti, Rey hudûduna yaklaştığı zaman, Fâtik muhtemelen ona mukavemet edemeyeceğini anlayarak, şehirden çıkıp gitti. Emir II. Nasr Cumâdâ II. ayında/Ağustos-Eylül 926 Rey'i istilâ etti. O iki ay bu şehirde kaldıktan ve Sîmcûr ed-Devâtî'yi oraya vali tayin ettikten sonra ülkesine döndü (Tahr. Şaban/Ekim-Kasım 926). Ancak çok geçmeden, daha önce Sâ mânîler adına Rey'de bulunmuş olan Muhammed b. Ali Sa'lûk'u tekrar oraya vali tayin etti⁵⁶.

Sîmcûr'u son olarak yine ilk göreve tayin edildiği Herât şehrinde görüyoruz. Emir II. Nasr b. Ahmed bu şehre gelmiş ve Herât eyâletini Sîmcûr'un idaresine vermişti (tahr. 318-320/930-932)⁵⁷.

Sîmcûr'un ölümü :

Sîmcûr'un ölümü hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi tespit edilemiyor. Müneccimbaşı⁵⁸ onun Emir Sa'id (II. Nasr b. Ahmed)'in günlerinin sonunda öldüğünü zikrediyor. Emir II. Nasr b. Ahmed 27 Receb 331/6 Nisan 943'de ölmüştü⁵⁹. Sîmcûr'un 318-320'

54 Bk. V. Minorsky, *Rey mad.*, I, A.

55 Tarih için bk. *Ravzat üs-Safâ*, IV, 42.

56 İbn el-Esir, VIII, 166; İbn Haldûn, *ayn. esr.*, IV, 340-341; *Ravzat üs-Safâ*, IV, 42. Krş. Zetterstéen, *ayn. esr.*

57 Bk. *Ravzâtü'l-Cennât*, 385.

58 Bk. *Sahâifü'l-Ahbâr*, II, 273.

59 Bk. Zetterstéen, *ayn. esr.*

den II. Nasır'ın ölüm tarihine kadar uzun bir süre olaylarda zikredilmemesi onun bu tarihten daha önce öldüğünü gösteriyor. Nitekim Sîmcûr'un oğlu İbrâhîm ise takriben h. 324/935-936 yılından itibaren tarihî olaylara karışmaktadır⁶⁰. Bu bakımdan Sîmcûr'un 324 yılından önce ölmüş olması muhtemeldir. Bu da 318-320 ile 324 yılı arasında bir zaman içinde olmalıdır.

Sîmcûr'un künyesi Ebû 'Ümrân olup, devrindeki emirlerin en erdemlilerinden ve akıllılarından birisi idi⁶¹. Bilhassa Sâ mânîler'in yeni zapt ettikleri şehirlere (söz gelişi; Sistan, Rey gibi) Sîmcûr'u vâli tayin etmeleri, onun iyi bir teşkilâtçı olduğunu göstermektedir. Kendisinden sonra Sîmcûrî âilesinin başına oğlu İbrâhîm geçmiştir.

60 İbn el-Esir, VIII, 324.

61 Sem'ânî, *Kitâb el-Ensâb*, 323; Müneccimbaşı, *ayn. esr.*, II, 273.